

SHARQ UYG'ONISH DAVRI MADANIYATI.

REJA:

1. IX- XII asrlarda Sharq uygʻonish davri.
va uning asosiy omillari.
2. IX- XII asrlarda ilm-fan va madaniyatning
yuksalishi.
3. Sharq uygʻonish davri allomalari ijodining
jahon fani ravnaqiga oʻrni.

- Renisans-qayta uyg'onish davri Markaziy Osiyoda IX-XII asrda boshlanadi.

O'rta Osiyo hududida milliy tiklanish davrining 3 qismi:

- IX-XII Asrlar Arab bosqinidan keyingi milliy tiklanish davri
- XIV-XV asrlar Mog'ul istilosidan keyingi davr
- XX asr boshi va hozirgi davr

Sharq uygʻonish
davri rivojlanishi-
ning
shart - sharoitlari

Markazlashgan
feodaldavlatlarinig
Paydo boʻlishi

Bular: Somoniylar,
Qoraxoniylar,
Xoraxmshoxlar

Oʻrta Osiyo hudud-
larida Buyuk Ipak
Yoʻlining oʻtishi.

Islom dinig kirib
Kelishi.

Islomiy fazilatlar: Xalollik,
Shoxu gadoni tengligi,
Qurʻonu Karim
gʻoyalari turli xalqlar
orasida keng yoyildi.

Sharq uygʻonish davri va uning asosiy omillari.

Madaniyatda dunyoviy bilimlar islo aqidalarining rivojlanishi. Ularning jamiyat va odam nuqtai nazaridan talqin etilishi.

Kuchli davlatlar xalqlarning (Arab,Eron,Yunon,Hind, Turkiy) madaniy meʼroslari qadriyatlarini, yutuqlari va boyliklaridan foydalanish

Astronomiya, Matematika,Mineralogiya, Juxrofiya, Kimyo va tabiiy fanlar rivojlanishi.

Uslub (Metologiya) da ratsionolizm (oqilonalik) mantiqning ustuvorligi.

Insoniy doʻstlik yuksak ahloqiylik, gʻoyalarining talqin etilishi

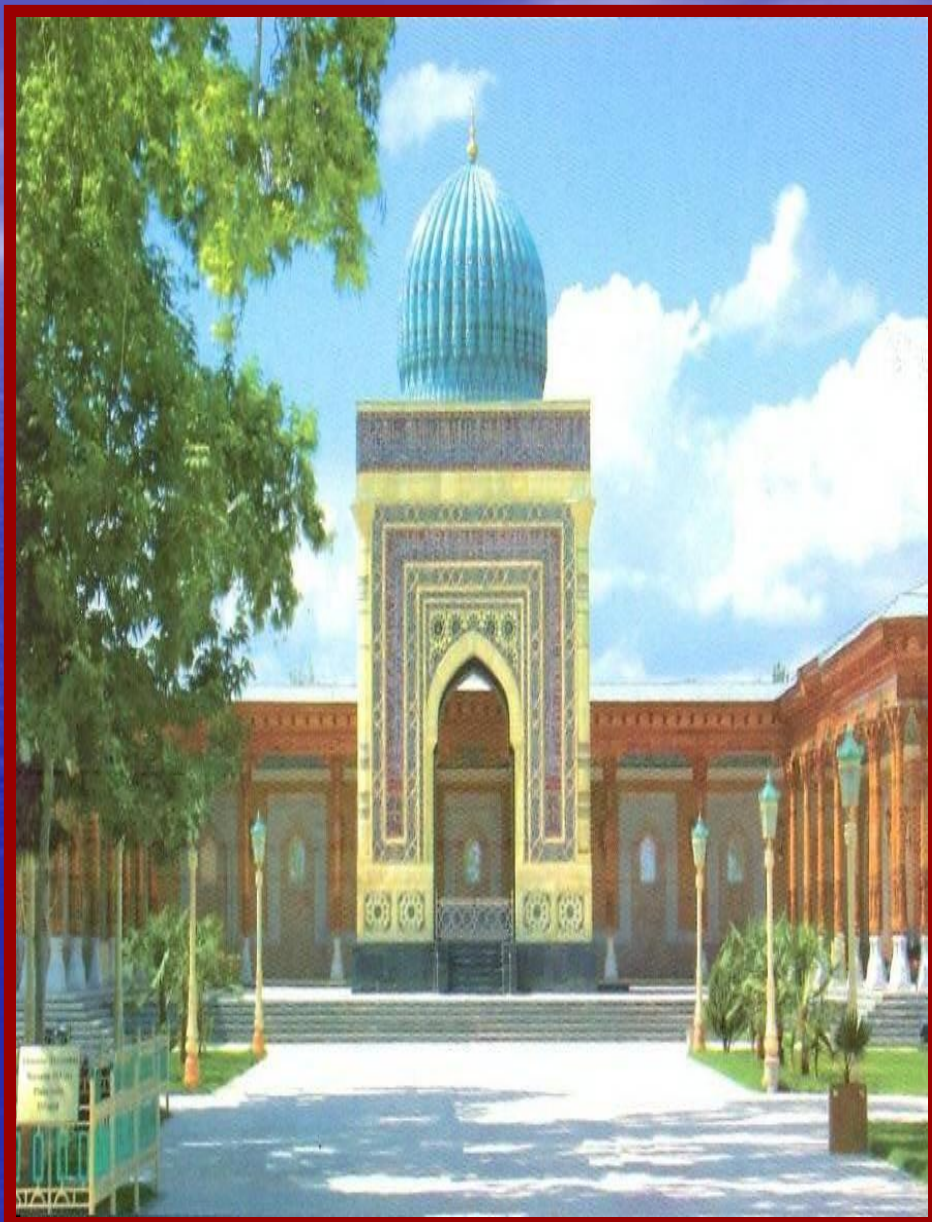
Falsafa va Tarix fanlarining oʻsishi.

Adabiyot, musiqa, notiqlikning keng rivojlanishi

ilm berish quyisi maktab oliysi madrasa bo'lgan

Madrasa – arabcha soʻz boʻlib, “Dars beradigan joy” degan maʼnoni bildiradi u yerlarda diniy bilim bilan dunyoviy bilim hamda 3 xil til oʻrganilgan. Madrasalarda eng mashhur imomlar dars berishgan. Bu erda Qurʼi oʻqish hadislar mantiq matematika kabi bilimlar berilgan. Bu yerda shuningdek yuksak meʼmorchilik sanʼatidan ham taʼlim berilgan.

Arab tili – asosan dinshunoslik ilmlarida, Sharqiy mamalakatlar bilan xalqaro munosabatlar tili sifatida rivojlandi.

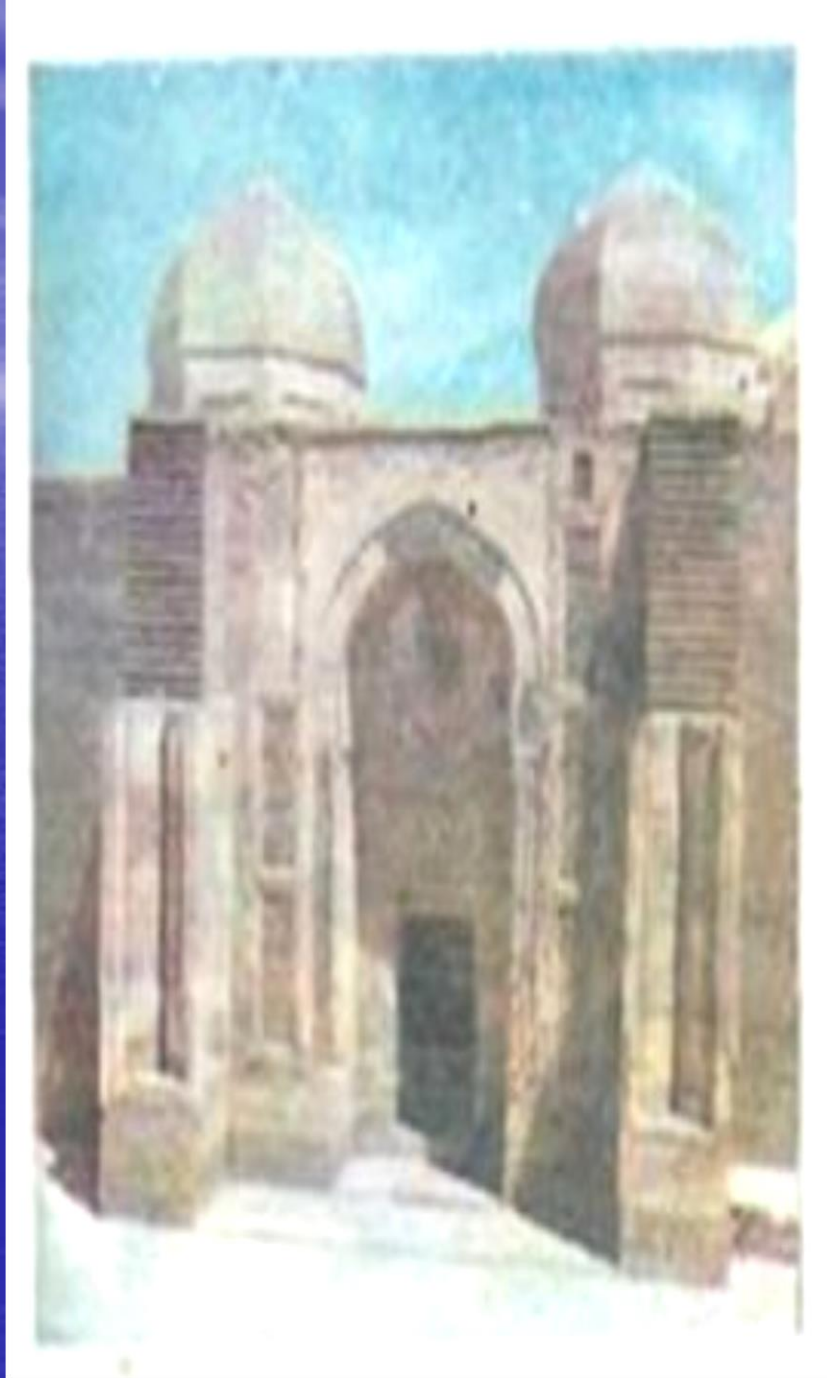
Fors-Tojik tili - adabiyot shariyatga ishlatiladi.

Turkiy tillar- badiiy adabiyotga, shariyatlarda qo'llaniladi

➡ Bu davr quruvchilari ajoyib saroylar, maqbaralar va qal'alar qurishlari bilan shuhrat qozonganlar.

➡ Halifalikning har bir shahrida albatta masjidlar bunyod etilgan. Masjidda namoz o'qishdan tashqari, shuningdek, shari'at sudining majlislari o'tkazilgan, kambag'allar uchun to'plangan pullar saqlangan, bu yerga butun tevarak - atrofdagi musulmonlar kelishgan.

- Masjidning asosiy binosi – hovliga qaratib qurilgan to'rtburchakli zal. Hovli ustunli ayvonlar bilan o'ralgan, u yerda musulmonlar quyoshdan saqlanganlar. Hovli o'rtasida namoz boshlanguncha tahorat olish uchun hovuz joylashgan. Ba'zan hovli tepasi gumbaz bilan yopilgan.

- Ammo masjidning eng muhim va mo'tabar qismi mehrob edi. Namoz paytida musulmonlar yuzlarini mehrobga qaratishadi. Mashxur masjidlardan Amir masjidi, Kufadagi Jome masjid, Makkadan so'ng o'z ahamiyati jixatidan musulmonlarning ikkinchi muqaddas sajdagohi hisoblangan Quddusdagi Al-Aqso masjidi.

- Islom odamlar va hayvonlar tasvirini tushirishni qoralagan. Shuning uchun haykaltaroshlik va rassomlik xalifalikning dastlabki asrlarida deyarli rivojlanmagan. Tabiatni tasvirlash imkoniga ega bo'lmagan musulmon rassomlari o'zlarining butun mahoratlarini husnixat san'ati taraqqiyotiga bag'ishlaganlar.

**Islom xattotlik
namunasi otning
tashqi
ko'rinishida 12
ming imomning
nomidan
suratlangan
to'plami.**

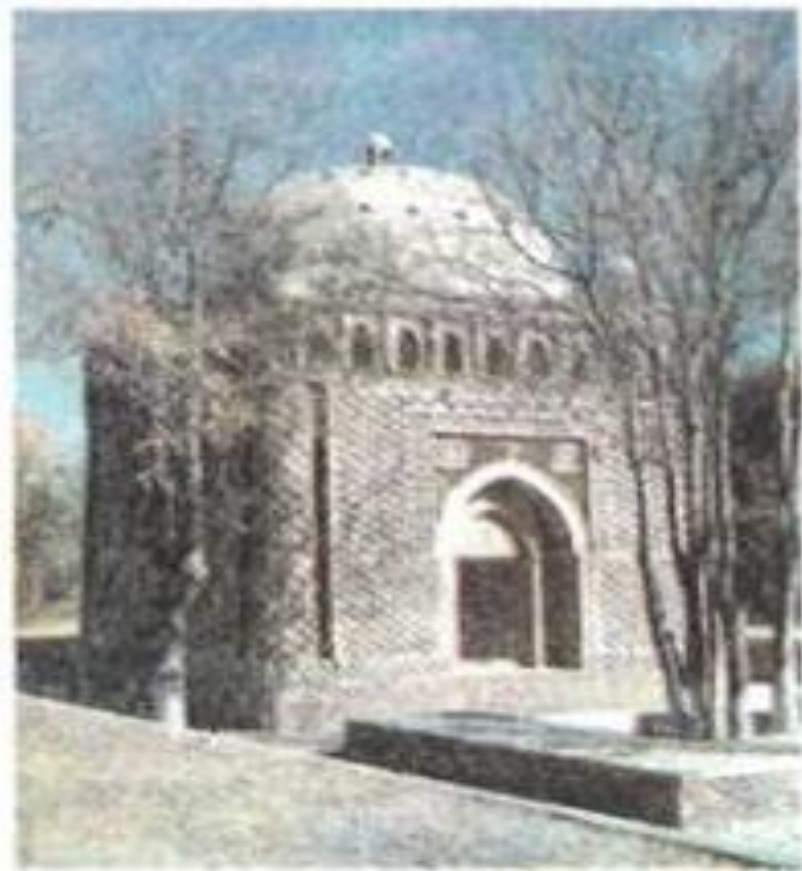
۰ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Xalifalikning har bir yirik shahrida IX asrda barcha uchun mo'ljallangan ommaviy kutubxona faoliyat yuritgan. Aristotel, Platon, Pifagor, Evklid, Arximedlarning asarlari yaxshi tanish bo'lgan.

Ismoil Samoniy Maqbarasi

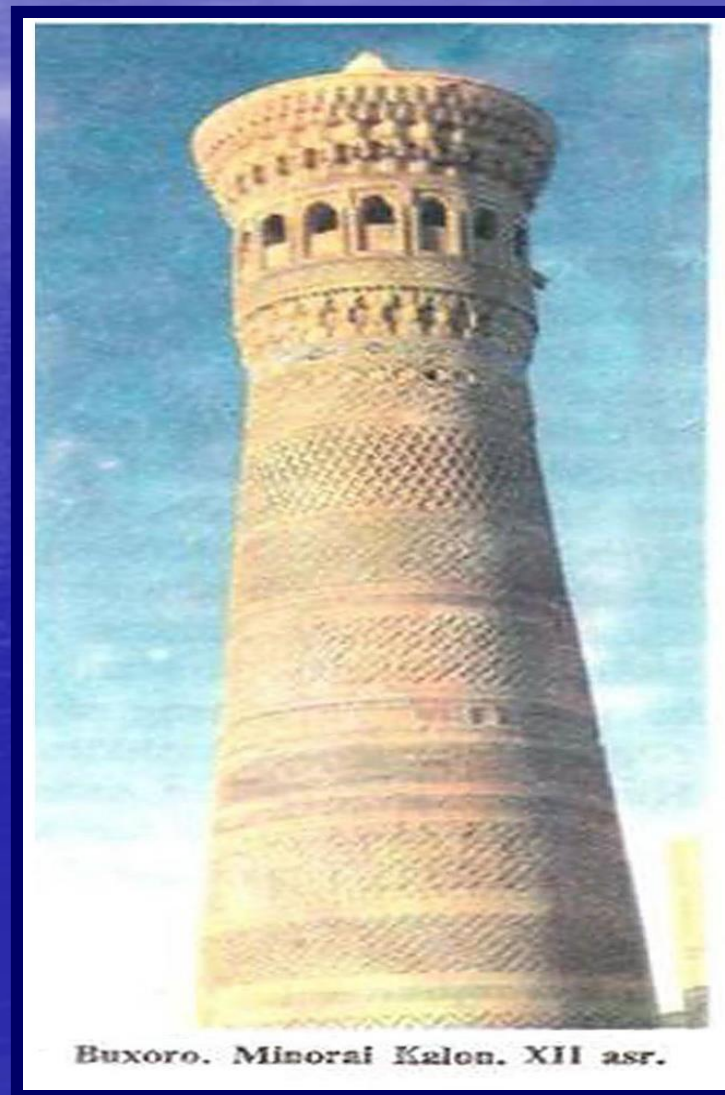

20-rasm. Buxoro. Ismoil Somoniy maqbarasi. X asr.

Maqbara IX – X asrlarga oid. Bu yerga dafn qilingan Ismoil Sommoniy Buxoroda Sommoniy davlatiga asos solgan.

Minorai Kalom

- XII asr 1127 yil Qoraxoniylar davlati Amiri Arslonxon tomonidan qurilgan. Bo'lib, balandligi 50 m, aylanma eni 9 m

Buxoro Arki

- IX – XII asrlar shaxar qadimiy arkasi balandlikdagi tepalik ustiga qurilgan. Somoniylar davrida qayta qurilgan.

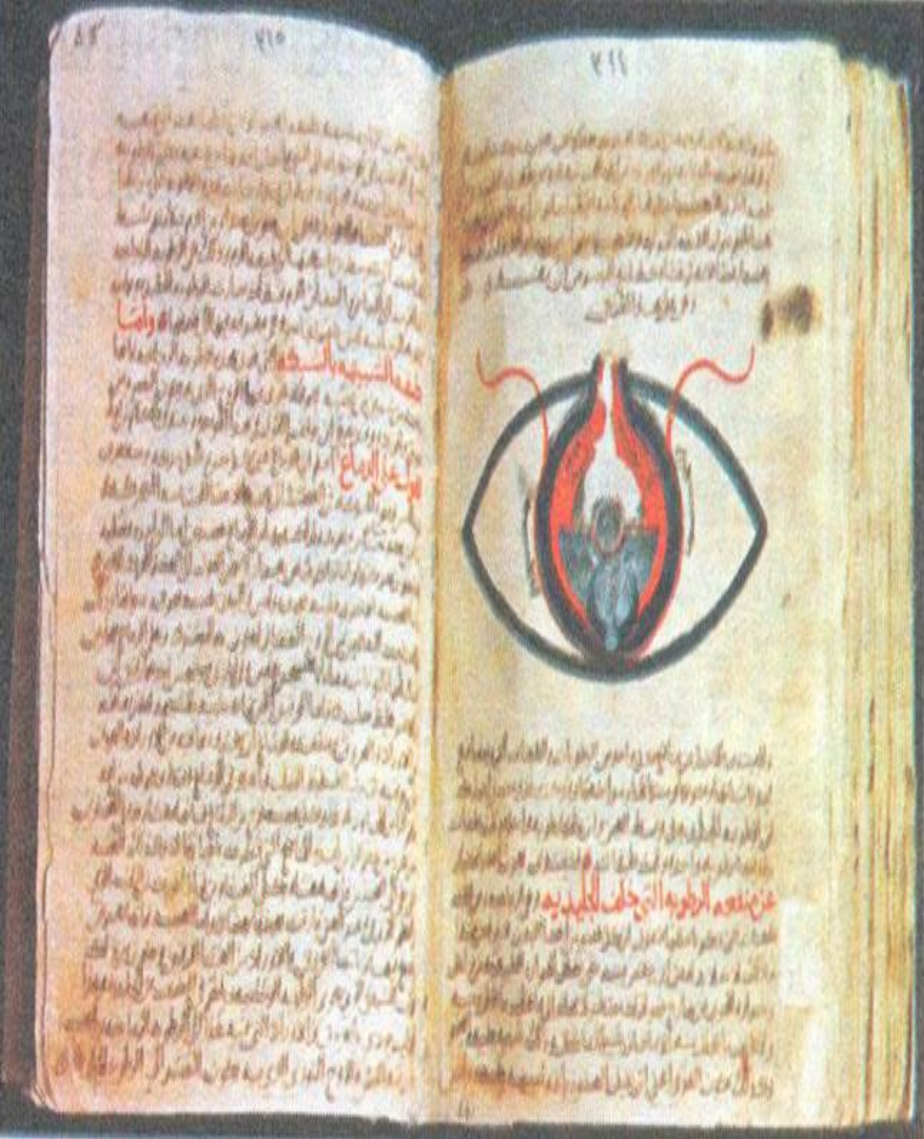

15-rasm. Buxoro Arki.

IX-XII ASR MADANIYATI ALLOMALARI.

Arab tibbiyot qo'lyozmasidan
sahifa

Bag'dodda IX asrda
Horun ar-Rashid
davrida olimlar va
tarjimonlar uchun
maxsus "Bayt ul
hikmat",
("Donishmandlik uyi")
qurilgan. Xorazm
poytaxti Urganchda X
asrda Ma'mun ibn
Ma'mun davrida
"Ma'mun akademiyasi"
tashkil topgan.

- “Bayt ul hikmat”da riyoziyot, tibbiyot, ilmi-nujum, jo`g`rofiya, astrologiya, handasa va shunga o`xshash fanlar o`rgatilgan.

**Abu Abdulloh Muhammad ibn Muso Al-Xorazmiy
(780 - 850)**

Asarlari:

«Xisob al-jabr va al-Muqobala», «Hind hisobi haqida kitob»,
«Quyosh saotlari haqida risola», «Astronamik jadvallar»,
«Kitob surat al-arz» («Yer surati»), «Zij» («Astronomiya»),
«Kitob at-tarix» («Tarix kitobi»), «Musiqqa risolasi», «Sinus
zijlari», «Yer sathini o'lchash»

Abul Abbos Ahmad ibn Muhammad ibn Nosir al-Farg'oniy
(taxm.797, Farg'ona - 865, Misr)

Asarlari:

«Astronomiya asoslari haqida kitob», «Asturlob yasash haqida kitob», «Al-Farg'oniy jadvallari», «Oyning Yer ostida va ustida bo'lish vaqtilarini aniqlash haqida risola», «Yetti iqlimni hisoblash haqida», «Al-Xorazmiy«Zij»ning nazariy qarashlarini asoslash»

Abu Nasr Farobiy (873-950)

Asarlari:

Aristotel asarlariga ilmiy sharxlari: «Metafizika», «Etika», «Ilimlarni kelib chiqish va tasnifi», «Falsafa izohlari», «Kattalarni aqli haqida soʻz», «Yoshlarning aqli haqida kitob», «Hajm va miqdorlar haqida soʻz», «Musiqqa haqida kitob», «Xattotlik haqida kitob», «Sheʼr va qofiyalar haqida kitob», «Fozil odamlar hahri», «Urush va tinch turmush».

Abu Rayhon Beruniy (973-1048)

Asarlari:

«Qadimgi xalqlarning qoldirgan yodigorliklari»,
«Xorazimning mashhur kishilari», «Hindiston»,
«Mineralogiya», «Saydona», «Astronimiya kaliti»,
«Xattotlik haqida kitob». 150 dan ortiq ilmiy asar
muallifi, bizgacha 33 tasi yetib kelgan.

Abu Ali ibn Sino (973-1048)

Asarlari:

«Tib qonunlari», 22 jildli «Kitob ush-shifo»-«Shifo kitobi»,
«Donishnoma», «Insof kitobi», «Najot kitobi», «Tayr qissasi», «Salom
va Ibsol», 10 jildli «Arab tili kitobi»

Yusuf Xos Hojib

Asari:

“Qutadg`u bilig” (Saodatga boshlovchi bilim)

Vena, Qohira, Namangan kutubxonalarida mavjud.

Davlat va jamiyat qurish, komil inson, ilm-ma`rifat masalalari

4 ramziy qahramon:

Kuntug`di (adolat),

Oy to`ldi (baxt),

O`gdulmish (aql),

O`zg`urmish (qanoat)

Ahmad Yugnakiy

“Hibatul-haqoyiq” (Haqiqat sovg`alari)

Istanbul kutubxonasida saqlanadi. Asarda ijtimoiy-siyosiy masalalar, bilim foydasi va til odobi kabi ahloqiy muammolar talqin qilingan.

Mahmud Qoshg`ariy

“Devonu lug`atit-turk”

Qo`shiq, maqol, hikmatli so`zlar
jamlangan.

- Arab madaniyati va islom sivilizatsiyasi jaxon sivilizatsiyasi taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shgan. Arablar tomonidan ochilgan ko'plab ilmiy kashfiyotlar haligacha o'z qadr-qimmatini yo'qotmagan va amaliyotda qo'llanib kelinadi. Masalan, butun jahon hozirgi paytda arablar tomonidan VII asrdayoq yaratilgan arab raqamlaridan foydalanib kelmoqda.

E'tiboringiz uchun
raxmat!